

'חטיבה יהודית לוחמת'

(חי"ל; הבריגדה היהודית), חטיבה בצבא הבריטי, מורכבת ממתנדבים יהודים מארץ-ישראל, שהוקמה בספטמבר 1944 ובחודשי מרס-מאי 1945 לחמה בזירת איטליה.

את ראשיתו של החי"ל אפשר למצוא בשלבים הראשונים של המלחמה. בפרוץ המלחמה הציע נשיא ההסתדרות הציונית העולמית, חיים ויצמן, לממשלת בריטניה שיתוף-פעולה מלא מצד היישוב היהודי במאמצי המלחמה, והחל במשא-ומתן על הקמת כוח יהודי לוחם במסגרת הצבא הבריטי. תחילה לא נטו הבריטים להיענות להצעה, אך בקיץ 1940 שינו את דעתם, וקיוו שהקמת כוח יהודי תגדיל את התמיכה בדעת הקהל האמריקנית למדיניות של סיוע לבריטניה העומדת לבדה במערכה. באוקטובר 1940 החליט קבינט המלחמה להקים כוח לוחם כזה, מורכב תחילה מדיוויזיה אחת בלבד. רוב המתגייסים היו אמורים לבוא מארצות-הברית הניטרלית ומקרב הפליטים. ארץ-ישראל היתה אמורה לספק לאותה דיוויזיה גרעין של סגל פיקוד, כדי לשמור על אופייה הלאומי-הציוני.

השיחות הממשיות עם ויצמן על הקמת הדיוויזיה נדחו עד לאחר הבחירות לנשיאות בארצות-הברית בנובמבר 1940 ואחר-כך התנהלו בעצלתיים עד מרס 1941, מבלי להגיע לכלל סיכום. בינתיים השתנה מצב המלחמה במידה ניכרת. איום הפלישה לאיי בריטניה קטן, והמזרח התיכון והבלקן היו לזירת הלחימה העיקרית של הבריטים. המצביאים הבריטים במזרח-התיכון חששו מן התגובה הצפויה של הערבים להקמת דיוויזיה יהודית, והם ושרים בממשלה שיכנעו את וינסטון צ'רצ'יל לדחות לכמה חודשים את מימושה של החלטת קבינט המלחמה, ובאוקטובר 1941 בוטלה החלטה כליל.

עם כיבושה של אירופה בידי הנאצים והצטרפותה הממששת ובאה של ארצות-הברית למלחמה, צריך היה לשנות את כול רעיון היחידה היהודית במסגרת הצבא הבריטי. על הפרק עמדה אז התנדבות בארץ ישראל. ביולי 1940 נטשו הבריטים את התפיסה הקודמת שלהם בדבר גיוס ליחידות מעורבות של יהודים וערבים, שממילא היו מורכבות כמעט אך ורק מיהודים, וקיבלו את עקרונן הפלוגות היהודיות ברוב יחידות המשנה של חילות הקרקע. אותה עת הסכימה הסוכנות היהודית לשתף פעולה בגיוס 2,500 חיילים לצוותי הקרקע של חיל האוויר המלכותי הבריטי ובהקמת פלוגות עזר צבאיות של חפרים (Auxiliary Military Pioneer Corps). בספטמבר 1940 נענו הבריטים לעוד דרישה של היהודים והקימו את פלוגות חיל הרגלים המכונות 'באפס' (BUFFS; כינויו של רגימנט קנט המזרחית, שפורמלית היו הפלוגות הללו במסגרתו), ומספר סוללות נגד מטוסים ונגד כלי שיט כחלק מחיל המצב בארץ-ישראל, שהבריטים הבטיחו שבה ישרתו.

בראשית 1941 נשלחו ליוון כ-3,000 מהמתנדבים שהתגייסו בתחילת המלחמה. כ-100 נפלו בשירותם שם וכ-1,700 נפלו בשבי הגרמנים בקרבות ביוון ובכרתים, והנותרים הועברו

למצרים. נוכח הסכנה הגוברת על מעמדה של בריטניה במזרח התיכון, גדלו באביב 1941 ממדי הגיוס.

ביולי 1942 הגיעה לשיאה מערכת הגיוס, זאת בעת שכוחותיו של הגנרל הגרמני ארווין רומל הגיעו לאל-עלמין (El Alamein) במצרים ונראה היה כי הבריטים במזרח התיכון עומדים להתמוטט. ב-6 באוגוסט 1942 הכריזו הבריטים בלחץ האמריקנים ודעת הקהל המקומית על הקמת רגימנט ארץ-ישראלי, ובו שלושה גדודים יהודיים ואחד ערבי. המעמד הנמוך שניתן לרגימנט הארץ-ישראלי איכזב את היישוב היהודי בארץ, ומספר המתגייסים החל לרדת, חיילים רבים ביקשו להעבירם ליחידות העזר, שלפחות שירתו קרוב יותר לקו החזית במצרים ובמדבר המערבי ולעיתים אף נטלו חלק בקרבות.

הידיעות אודות השמדת יהודי אירופה שהגיעו לארץ-ישראל בנובמבר 1942, השפיעו במידה מעטה על ההתגייסות לצבא. 80% מ-30,000 המגויסים הצטרפו לצבא במחצית הראשונה של המלחמה, ורק 20% התגייסו בשנים שאחרי-כן. לשואה היתה השפעה מרובה יותר במסגרת השורות, בעיקר בקרב החיילים בגדודי הרגלים ובסוללות התותחנים שהיו מוצבים בארץ-ישראל. הם דרשו אז, נגד העמדה הרשמית של הסוכנות היהודית, להישלח אל מחוץ לגבולות הארץ, לחזית, כדי שיוכלו לנקום בנאצים, ועם שחרורה של אירופה לסייע לשארית הפליטה היהודית שם. כול שנת 1943 נשמעו הדרישות הללו בלי הרף, והידיעות בדבר השתתפות פלוגות הובלה והנדסה יהודיות בנחיתה באיטליה, הסיוע שהגישו ליהודים המשוחררים שהיו אסירים בפרמונטי די טרזיה ובמחנות אחרים ולפליטים מיוגוסלביה שהגיעו דרך הים האדריאטי, הגבירו את הדרישות הללו.

הצעות חדשות של הציונים בקיץ 1943 לא היו קשורות למזרח התיכון ולשיווי המשקל העדין בין הערבים ליהודים; הבריטים היו אז פתוחים יותר להצעות, אף שעדיין היו לגנרלים כמה ספקות, היו שיקולים מוסריים בעלי משקל רב יותר מאשר בעבר. לא נראתה כול הצדקה למנוע מהיהודים את הזכות לנקום וללחום בנוגשיהם, בעוד שבעלות-הברית לא עשו למעשה דבר כדי לשים קץ לרצח ההמונים. צ'רצ'יל הפעיל את כול סמכותו האישית כדי לצדד בהצעות הציונים ולקבלן וקרא לעמיתיו לאשרן. ב-3 ביולי 1944 החליט קבינט המלחמה הבריטי שלמרות שהקמת דיוויזיה יהודית אינה בת ביצוע נוכח סיבות מעשיות, הקמת חטיבה תיבחן מיד בחיוב.

החלטת הקבינט פתחה דרך לשיחות אינטנסיביות, ושיאן בהצהרה הרשמית של משרד המלחמה ב-20 בספטמבר 1944 בדבר הקמת החי"ל. תת-אלוף (בריגדיר) ארנסט בנג'מין מונה למפקד והדגל הציוני זכה סוף סוף להכרה רשמית.

שלושת גדודי הרגלים של החי"ל רוכזו בקרבת אלכסנדריה ובראשית נובמבר הפליגו לאיטליה. החי"ל נטל חלק בשלבים הראשונים של המתקפה האחרונה של בעלות-הברית באיטליה באפריל 1945, ואחרי-כן הועבר לעורף לשם התארגנות מחודשת. 57 מחיילי

החי"ל נפלו בחזית וכ-200 נפצעו (ובכללם אנשי סגל לא יהודים). החי"ל לא היה היחידה היהודית הראשונה שנטלה חלק בקרבות, אך היה הכוח היחיד והראשון שלחם במלחמת-העולם השנייה בדגל יהודי שהוכר כמייצג את העם היהודי.

לאחר תום הקרבות הוצב החי"ל בטררוויזיו (Tarvisio), סמוך לגבול המשולש שבין איטליה, יוגוסלביה ואוסטריה. כמה משלחות יצאו מטררוויזיו למזרח אירופה ולמחנות העקורים באוסטריה ובגרמניה, ועד מהרה נמשכו לחי"ל ניצולים בקרב הנוער היהודי ברחבי היבשת כולה. בשני חודשי שהותה באיזור הוברחו כ-15,000 יהודים לטררוויזיו, ושם אושפזו והוזנו בידי החיילים, עד שיחידות ההובלה היהודיות העבירו למרכזי הפליטים בדרום.

ביולי 1945 עבר החי"ל לבלגיה ולהולנד. כ-150 חיילים נשלחו במחתרת לפקח על העבודה הארגונית והחינוכית במחנות העקורים, לארגן את תחנות הבריחה באוסטריה ובגרמניה ולסייע בהכנות ל'עליה ב' לארץ-ישראל. חיילים אחרים התמקדו ברכש של נשק בשביל ה'הגנה'. נסיונות של הרגע האחרון מצד הסוכנות היהודית להאריך את קיום החי"ל לא הצליחו, כי הבריטים היו נחושים בדעתם לפרק את החטיבה בהתאם לתוכנית השחרור שלהם, וביוני-יולי 1946 פורק החי"ל, החיילים שוחררו וכמעט כולם הועברו לארץ.

בשנים 1939-1946 התנדבו 30,000 יהודים בארץ-ישראל לשירות בצבא הבריטי. מספר האבידות בנפש היה כ-1,769,700 נפלו בשבי, כמה אלפים נפצעו ו-323 זכו בעיטור או בציון לשבח. 5,000 איש שירתו בחי"ל.